

A kriptovaluták szerepe a fenntartható gazdaságban

XVI. SOPRONI PÉNZÜGYI NAPOK
pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferencia
Sopron, 2022. szeptember 28–30.

KONFERENCIAKÖTET

Szerkesztők:

Széles Zsuzsanna – Resperger Richárd – Szőke Tünde Mónika

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Sopron, 2022

Közreadja:
SOPRONI EGYETEM
LÁMFALUSSY SÁNDOR KÖZGEZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Felelős kiadó: Prof. Dr. Fábián Attila
a Soproni Egyetem rektora

Szerkesztők:
Széles Zsuzsanna
Resperger Richárd
Szőke Tünde Mónika

Lektorok:

Bazsóné Bertalan Laura	Obádovics Csilla
Baranyi Aranka	Paár Dávid
Bartók István	Pappné Vancsó Judit
Jankó Ferenc	Papp-Váry Árpád
Keresztes Gábor	Széles Zsuzsanna
Kópházi Andrea	Szóka Károly
Kovács Tamás	Tóth Balázs István
Mészáros Katalin	Varga József
Németh Nikoletta	

Technikai szerkesztő:
Takács Eszter

A könyv a Soproni Egyetem és a Magyar Nemzeti Bank közötti együttműködés keretében, a Magyar Nemzeti Bank támogatásával készült.

ISBN 978-963-334-451-4 (nyomtatott)

Nyomdai kivitelezés: OOK-Press Kft.
Felelős vezető: Szűcs Judit

©Minden jog fenntartva.

TARTALOM

PLENÁRIS ELŐADÁSOK	7
Költségvetési stabilitás és gazdaságpolitikai mozgástér 2022 őszén – 2022: a növekvő kockázatok éve	
KOVÁCS Árpád.....	9
Hogyan támogatják a számvevőszékek a fenntartható fejlődési célok elérését?	
PULAY Gyula.....	23
FENNTARTHATÓSÁG A GAZDASÁG FÓKUSZÁBAN	39
Bulgária: az eurozóna 21. tagja?	
FERKELT Balázs.....	41
Egy fenntartható pénzügyi rendszer, a parciális iszlám bankrendszer szabályozása Európában	
CSEH Balázs.....	54
ZÖLD PÉNZÜGYEK ÉS ZÖLD SZÁMVITEL A GYAKORLATBAN	65
ESG szemlélet az államkötvénypiacokon	
BODÓ Regina	67
A nem pénzügyi információk közzétételi standardjai bevezetésének vállalati kihívásai	
BARTÓK István János.....	82
A 4/2013-as (I.11) kormányrendelet kapcsolata az önkormányzati alrendszert érintő reformokkal	
TÓTH Balázs.....	93
A változók dinamizálásának hatása logisztikus regresszió alapuló csődelőrejelzési modellek esetében	
SZÁNTÓ Tünde Katalin	110
A pénzügyi tudatosság vizsgálata egy primer kutatás tükrében	
BARANYI Aranka – BENCSIK Márta – CSERNÁK József.....	122
A beszámolóik összehasonlíthatósága a magyar számviteli törvény függvényében	
TÓTH Rita – KOVÁCS Tamás.....	139
Zöld pénzügyi megoldások Magyarországon	
SZÉLES Zsuzsanna – SIDLOVICSNÉ TÓTH Ildikó – BARANYI Aranka	147
Audit Planning, Literature Review	
TÓTH, Gábor – SZÉLES, Zsuzsanna	161

ZÖLD GAZDASÁGFEJLESZTÉS	
– FENNTARTHATÓ MEGOLDÁSOK	169
Lean alkalmazás a szállodaiparban	
PANKOTAY Fruzsina Magda.....	171
Szelektív hulladékgyűjtés Vas megye háztartásaiban	
MÉSZÁROS Katalin – NÉMETH Nikolett.....	178
Az egyetemi szféra piaci finanszírozásának elmúlt pár éves eredményei	
CZIRÁKI Gábor	194
A környezetvédelem és a fenntarthatóság megjelenése a középiskolai	
oktatásban néhány tantárgyi példafeladaton keresztül	
RESPERGER Richárd	206
Benchmarking alapú termékfejlesztés a csomagküldő szektorban	
HACKL János.....	224
A távmunka aktuális kérdései nagyvállalatok esetében	
KERESZTES Gábor – TÓTH Dorina Anikó.....	241
A rövid ellátási láncok szerepe a fenntartható városi	
élelmiszerellátásban	
BAZSÓNÉ BERTALAN Laura.....	259
A geoparkok szerepe a helyi gazdaságfejlesztésben a Novohrad-Nógrád	
UNESCO Globális Geopark példáján keresztül	
PAPPNÉ VANCsó Judit.....	274
Edukációs tevékenység a TikTokon? – tapasztalatok egy pénzügyi	
tudatosság kampány példáján	
PIRGER Tamás – LIPTÁK Katalin – HORVÁTH Kata.....	288
How do Generation Y and Z Relate to the Practices of Companies	
Towards Sustainability? Focusing on Cafés and Catering Units	
Specializing in Non-Alcoholic Drinks in Sopron and Győr	
NYIKOS, Bendegúz Richárd – MÉSZÁROS, Katalin.....	296
FENNTARTHATÓ GAZDASÁG,	
FENNTARTHATÓ FINANSZÍROZÁS.....	311
Emelkedő energiaárak, kamatok és infláció hatása az alternatív	
energiát felhasználó projektek megtérülésére	
CZIPF Csongor	313
Hogyan szolgálja a közösségi finanszírozás a fenntarthatóságot?	
HORVÁTH András.....	335
A pénzügyi kultúra pénzleértékeléssel kapcsolatos hiedelmei az egri	
felsőoktatási hallgatók körében	
CSORBA László.....	348
A digitális jegybankpénz (CBDC) – mint a pénz új megjelenési formája	
– vizsgálata a felhasználói szempontok előtérbe helyezésével	
MIZSAK Márta – KERÉNYI Ádám.....	372

Miért döntünk a vállalati életciklusoknak megfelelő pénzügyi menedzselés mellett? – Kutatási részeredmények a magyar KKV-szektorban	
ANTAL Anita – KATITS Etelka	384
Az intellektuális tőkeelemek közzététele az éves jelentésekben – a tartalomelemzéses módszer problematikája	
KOVÁCS Zsuzsanna Ilona.....	406
A CSOK-támogatás addicionális gyermekvállalásra gyakorolt hatása és az újjépítésű ingatlanok családalapítást ösztönző hatása az ország nyugati és középső régióiban	
OBÁDOVICS Csilla – PLÖCHL Kata	418
Fenntartható aktív turizmus	
HOSCHEK Mónika – MÉSZÁROS Katalin – NÉMETH Nikoletta.....	442
A KRIPTOVALUTÁK ÉS A BLOCKCHAIN TÉRHÓDÍTÁSA.....	459
Blokklánc alapú technológiai újítások az egészségügyben	
KUCSÉBER László Zoltán – SÁGI Judit	461
Fashion Industry Projects Realized with the Use of Web3	
PAULOVICS, Ágnes	469
A sport pénzügyi irányai a kriptovaluták rendszerében	
FARAGÓ Beatrix – GÓSI Zsuzsanna – GAJZÁGÓ Gergő.....	489
A természetgazdálkodással összefüggő társadalmi konfliktusok és azok kezelésének gyakorlatai a hazai erdőgazdaságoknál	
BEDNÁRIK Éva – JÁMBORI Zsuzsanna – TAKÁTS Alexandra.....	503

Egy fenntartható pénzügyi rendszer, a parciális iszlám bankrendszer szabályozása Európában

CSEH Balázs¹

Absztrakt: Az iszlám bankrendszer már több mint negyed évszázada működő pénzügyi rendszer Európában. Azonban a bankok jelentőségének növekedése a pénzügyi szektorban lassú és nehézkes. Annak ellenére, hogy az iszlám lakossági banki tevékenység Európában még nem nevezhető átütő sikernek, de a vagyonekezelésre vagy ingatlanbefektetésre szakosodott bankok egyre jobban teljesítenek. Jelen tanulmány az iszlám bankszektor az öreg kontinensen tapasztalt tétova felemelkedésének egyik fő okával foglalkozik, amely a szabályozási problémák vagy adminisztratív akadályok, illetve a szabályozási keretnek az iszlám pénzügyekhez való igazításának bonyolultsága. Ezek az akadályok képezik ennek a tanulmánynak a fókuszát és törekszik bemutatni a problematika sokrétűségét.

Kulcsszavak: iszlám pénzügyek, iszlám bankrendszer, iszlám jog, európai bankszabályozás

JEL-kódok: G21, K20, P52

A sustainable financial system – The regulation of the particular-islamic banking system in Europe

Abstract: The Islamic banking system has been a financial system operating in Europe for more than a quarter of a century. However, the growth of the importance of banks in the financial sector is slow and difficult. Despite the fact that Islamic retail banking in Europe cannot yet be described as a resounding success, banks specializing in asset management or real estate investment are performing better and better. The present study deals with one of the main reasons for the hesitant rise of the Islamic banking sector in the old continent, which is the regulatory problems or administrative obstacles, and the complexity of adapting the regulatory framework to Islamic finance. These obstacles are the focus of this study and it tries to present the multifaceted nature of the problem.

Keywords: islamic finance, islamic banking system, islamic law, european banking regulation

JEL Codes: G21, K20, P52

¹ Dr. Cseh Balázs LLD PhD-hallgató, óraadó tanár (*PhD student, External Lecturer*)
Soproni Egyetem (*University of Sopron*)
Nemzeti Közszerzői Egyetem (*University of Public Service*)
(cseh.balazs1990@gmail.com)

Bevezetés

Az iszlám pénzügyek változó intenzitással, de újból és újból fókuszba kerülnek Európában. Bár a legtöbb országban, mint például Magyarországon vagy akár Hollandiában nincsenek iszlám bankok, annak ellenére, hogy az amszterdami nemzetközi ügyvédi irodák boldogan intézik az iszlám banki befektetések jogi ügyeit, amelyekkel az Öböl menti finanszírozók, bankalapítók bízzák meg őket. Napjainkban mégis három jelentősnek tekinthető volumennel rendelkező pénzügyintézet működik tisztán iszlám elveken és európai környezetben, ezek pedig a brit Al-Rayan Bank, a németországi Kuvey Turk Bank és boszniai Bosna Bank International. A felsorolt bankok egymástól jelentős mértékben különböző szabályozási környezetben működnek, hiszen amíg az Egyesült Királyság az Európai Uniótól kívüli precedens jogrendszer, addig Németország az EU-n belüli kontinentális jogrendszer, ahol érvényesülnie kell az uniós jogharmonizációnak és a közösségi jognak, mindezekkel ellentétben Bosznia-Hercegovina pedig az egyetlen többségében muszlim lakosú európai állam, ahol működik iszlám bank. Az iszlám bankszektor széleskörű elterjedésének, lassú növekedésének Európában az egyik fő oka valószínűleg, hogy a közvélemény és a politikusok egy része ellenséges szemmel tekint az iszlámra és az „iszlamisztól” való félelem is megtalálható, ami ahhoz vezet, hogy a törvényeket, valamint a banki és pénzügyi piaci szabályozásokat nem kívánják módosítani az iszlám finanszírozás elterjedésének, működésének megkönnyítése érdekében. Továbbá az iszlám pénzügyekkel kapcsolatos téves ismeretek és egyáltalán az ismereteknek a hiánya tovább erősíti a befektetői és döntéshozói bizonytalanságot. Visser (2013) egy tanulmánya nyomán kiemelhetjük, hogy jelentős akadályként merül fel az iszlám pénzügyek felé történő érdeklődés hiánya az európai országok iszlám lakosai körében is. Amelyet tovább erősít, hogy az európai szabályozók alá integrált iszlám pénzügyi ágazattal szemben szintén bizalmatlanság tapasztalható. A felmérés alapján a muszlimoknak is aggályai vannak, mivel idegenkednek az európai iszlám pénzügyi ágazattal szemben, annak okán, hogy azt – a felmérés szerint – hagyományos finanszírozásnak tekintik, amelyet az európai szabályozással bonyolultabbá tettek és felhígultak a tisztán iszlám elvek. Legvégül pedig kiemelném a szabályozási problémákat, pontosabban a szabályozási keretnek az iszlám pénzügyekhez való igazításának nehézségeit, aszimmetriáit.

A főbb szabályozási kérdések az iszlám pénzügyekben

Az iszlám pénzügyek fejlődését befolyásoló és akadályozó szabályozási kérdések sokrétűek. Jelen problémakörök feltárásánál abból az alapfeltételezésből indulok ki, hogy a jogalkotásnak és a felügyeletnek a pénzügyi stabilitás veszélyeztetése nélkül egyenlő versenyfeltételeket kell biztosítani a hagyományos és az iszlám finanszírozás számára.

Az egységes vagy speciális szabályozás követelménye

Először is az európai szabályozóknak és a törvényhozóknak el kell dönteniük, hogy külön jogszabályt fogadnak el a hagyományos és iszlám bankokra, illetve más pénzügyi intézményekre, vagy egyetlen jogszabályt a pénzügyi szektor egészére vonatkozóan. A közgazdasági diszciplína vezérgondolata, hogy mindig vannak alternatív költségek, tehát ha egy dolgot akarsz, akkor másról kell lemondanod. Tehát mindkét megoldásnak megvannak az előnyei és hátrányai. (Kozma–Pataki–Vajna, 2018) López és szerzőtársai (2014) kiemelik, hogy a külön jogszabályok egyszerűbbé teszik az iszlám pénzügyek sajátosságainak figyelembevételét, de több jogalkotási munkát igényelnek, és fennáll annak a veszélye, hogy szem elől tévesztik az egyenlő versenyfeltételeket. Másrészt az egységes jogszabály értelmében ügyelni kell arra, hogy elkerüljük az iszlám pénzügyi intézmények tevékenységének indokolatlan korlátozását. Ugyanezen szerzők felhívják a figyelmet arra is, hogy ha például a bankokra korlátozások vonatkoznak a vállalatok részvénypozícióinak birtoklására, ez megakadályozhatja az iszlám bankokat abban, hogy PLS (profit- és veszteségmegosztás) finanszírozást nyújtsanak, és éppen ez az iszlám finanszírozás alapmodellje.

A kibocsátott jogi norma érvényesülése, a joghatékonyági problematika

Nagyon fontos kérdés, hogy a jogszabályok megengedik-e, és a bíróságok alkalmazják-e a formális helyett a tartalmi megközelítést. Azokban az esetekben, amikor a kifizetett kamat levonható adózási szempontból, ilyenkor a murabaha tranzakciók felárát a kamatokkal azonos módon lehetne kezelni, amely egy gazdasági egyenértékűséget eredményezne. Ez jelentősen hozzájárulna az egyenlő versenyfeltételekhez. Az Egyesült Államok általában nagyon liberális megközelítést alkalmaz (McMillen 2015). A holland adóhatóság ezzel szemben nem tekinti a kamatokkal egyenértékűnek a lakásfinanszírozási szerződések hagyományos kamatfizetéseinek iszlám helyettesítőit, mivel a holland ingatlanjog nagyon szűk és pontos definíciót ad a kamat fogalmára. Hans Visser (2013) hozza Kranenborg és Talal szerzőpáros nyomán plasztikus példaként, hogy ha egy lízinglemeletről van szó, mint az ún. ijara wa iqtina ügyletben vagy egy musharaka mutanaqisah ügyletnél, ahol a tulajdonjog megoszlik a finanszírozó és a vevő/használó között, kombinálva az ijarával (iszlám lízing), a holland adótörvény alapján egyértelműen meg kell adni, hogy egy szerződés esetén a lízing vagy bérleti díj mekkora összege/hányada szolgál kamatfizetésre. Mindez szinte lehetetlenné tenné ezen jogügyletek halál jellegét. Ezen túlmenően – emelik ki a szerzők – még ha sikerül is megoldást találni, megjelenik egy újabb akadály, ugyanis az adólevonás csak akkor lehetséges, ha a vevő legalább 50%-os tulajdonosa a tárgynak. A musharaka mutanaqisa, amely valójában az egyetlen vonzó konstrukció az iszlám lakossági lakásfinanszírozás számára, ezért aligha lehetséges. Az adó- és ingatlanügyletekkel kapcsolatos törvények és más

ágazati jogszabályok felülvizsgálata bonyolult és időigényes lenne, ami kevésbé ösztönzi a jogalkotókat és jogalkalmazókat arra, hogy érdemes folytatni, tekintettel a kormányzat és lakosság negatív hozzáállására, illetve az iszlám jelzáloghitelek rossz kilátásaira a lakossági piacon, amint azt például az Egyesült Királyság negatív tapasztalatai is jelzik.

Adózási problémák

Már példalázó jelleggel foglalkoztam a jelzáloghitelek kamatainak adóból való levonhatóságával. A kérdés természetesen általánosabb jellegű, mivel nagyon nehéz egyenlő versenyfeltételeket biztosítani az iszlám pénzügyek számára, ha nem vesszük figyelembe annak speciális jellemzőit. Hollandiában ez volt a helyzet a lakásfinanszírozásban, de Muller (2010) megjegyzi, hogy általában Hollandia és Luxemburg kiemelkednek olyan európai országként, amely inkább gazdasági megközelítéseket alkalmaz, nem pedig jogi megközelítést. A közgazdasági megközelítés nem csak a finanszírozási költségek levonhatóságára vonatkozik, hanem a közvetett adókra és a nemzetközi adózási kérdésekre is. Ami a közvetett adókat illeti, az egyenlő versenyfeltételek a murabaha-szerződés alapján történő vásárlások utáni áfa alóli részleges mentességet jelentenék. A felár, amely általában nagyjából megegyezik a halasztott fizetéssel járó hagyományos vásárlás jövőbeni kamatfizetésének jelenlegi diszkontált értékével, jelentősen növelheti az áru vételárát, ugyanígy a teljes vételárra érvényes áfa kivetése, amely így versenyhátrányba hozták a murabaha vásárlásokat. Továbbá az ingatlan-átruházási illeték kivetése minden egyes tulajdonátruházás után súlyos terhet jelent az iszlám pénzügyekre nézve, mivel az iszlám szerződések egynél több adásvételi tranzakciót is magukban foglalhatnak, ahol a hagyományos finanszírozás esetén egy is elegendő. Erre példaként hozom a murabaha szerződést, ahol a finanszírozó vásárol egy árut, és eladja azt ügyfelének, de a már korábban említett ijara wa iqtina és a musharaka mutanaqisa szerződések szintén a tulajdonjog többszöri átruházását vonják maguk után. Az Egyesült Királyságban több előremutató törvénymódosítás is történt az iszlám pénzügyek támogatásának céljával, így a 2003. évi Financial Act is úgy módosult, hogy csak egyszeri (illetékfeljegyzés módjára működő) adó befizetését írja elő az iszlám ingatlanügyletek után. Mindezekon felül a törvény azt is előírja, hogy az adósságból származó hozamokat és jövedelemfizetéseket kamatként kezeljék, ami elősegíti a londoni sukuk (iszlám részvény) piacának serkentését (HM Land Registry's practice guides nr. 69, 2019).

Muller (2010) mutatja ki, hogy a nemzetközi adóegyezmények során is hasonló problémákkal lehet szembesülni, amelyen segíthetne például, ha az adóegyezmények a „kamat” kifejezést „adósságkövetelésekből származó bevételre” cserélnék, hogy figyelembe vegyék az adósság iszlám formáit, mint a Bahrein és Hollandia közötti adóegyezményben. Ezen túlmenően ésszerű lehet

a zakat (kötelező jótékonyági „adó”) befizetéseket adóként szerepeltetni a szerződésekből, ahogyan azt a kuvaiti gyakorlat teszi.

A betétkezelés szabályai az iszlám bankokban

Az iszlám bankok olyan betéteket kínálnak, amelyek eltérő tulajdonságokkal rendelkeznek, mint a hagyományos bankok. A látra szóló betétek vagy folyószámlák az iszlám bankok esetében az ún. *quard hasan* vagy kamatmentes kölcsönszerződés alapján lehet tartani (ez a gyakorlat Iránban vagy Kuvaitban), vagy széf letéti szerződés alapján, mint a délkelet-ázsiai országokban. Egy másik változat a Malajziában alkalmazott *mudaraba* szerződés, amely magában foglalja a nyereség megosztását a bank mint *mudarib* vagy ügynök, aki az alapokat befekteti, és az ügyfél, mint *rabb-al-mal* vagy finanszírozó között (Cseh, 2017). A *quard hasan* szerződés értelmében a bank garantálja a látra szóló betétek tőkeösszegét, de a *mudaraba* szerződés megköveteli, hogy a *rabb-al-mal* viseljen minden veszteséget, kivéve, ha a *mudarib* vétkes hanyagságban. Európában a felügyeletek tőkebiztosnak tartják a betéteket, és ha az iszlám bankok és ügyfeleik a *mudaraba* látra szóló betéteket összeegyeztethetetlennek tartják a tőkebiztonsággal, akkor a *mudaraba* helyett más formát kell választaniuk. A *quard hasan* számlákkal elvileg annak kellene lennie, mivel az iszlám jog lehetővé teszi a külső kezes általi garanciát, természetesen külön térítés ellenében. Az iszlám bankok és *saría* testületeik (azok a szervek, amelyeknek ellenőrizniük kell, hogy egy iszlám bank termékei és tevékenységei megfelelnek-e a *saría*nak), az uniós modelltől eltérő konstrukciót alkalmaznak, mivel az iszlám elveinek megfelelő kölcsönös támogatásként értelmezik az alapokat. Ezt támasztja alá, hogy az előre befizetett befizetésekkel rendelkező betétbiztosítási alapot, mint például az Európai Bankszövetség alapját, a *saría* testületek sokkal nehezebben fogadják el, annak okán is, hogy a forrásokat főként kamatozó értékpapírokba fektetik, ami ellenkezik az iszlám pénzügyek sarokkövét képező *riba* tilalmával, amelyet általában (bár nem egyöntetűen) a kamatokkal azonosítanak. Az iszlám bankoknak ilyen esetekben létre kell hozniuk (a jelenlegi jogszabályok alapján) egy *riba*-alapú alapot, amelynek létrejöttét az iszlám jog alá úgy tudnak integrálni, hogy *vis maior* esetként tekintenek rá. Álláspontom szerint az európai felügyeletek és szabályozók alternatívaként fontolóra vehetnék egy külön alap létrehozását az iszlám bankok számára, amely esetben *saría*-konform módon fektetnék be az alapba került pénzüsszeget. Másik lehetséges betétkezelési megoldás lenne a *maláj* megoldás elterjedése a megtakarítási számlák felépítésében, mivel ugyanúgy történhetne, mint a látra szóló betét, vagyis *wadiaként*, ahogyan Malajziában, vagy *quard hasan* számláként, mint Iránban. A *mudaraba* számlák esetében azonban lehetséges konfliktusok merülhetnek fel a *saría* és az uralkodó bankjog között. A bankokat ugyanis a sza-

bályozók általában kötelezik a tőkebiztonság biztosítására, de ez ütközne a mudaraba jellegével. Példaként említhetjük az Egyesült Királyságban működő Al-Rayan Iszlám Bankot, amelynek létezik egy megállapodása a Financial Services Authorityvel, amely alapján feloldották ezt a konfliktust, úgy hogy felajánlotta a bank a takarékbetétek teljes visszafizetését, miközben tájékoztatta a számlatulajdonosokat, hogy mennyit kapnának veszteséges helyzetben, ha a mudaraba jellegét maradéktalanul fenntartanák. (Varga–Cseh, 2018) A gyakorlatban a bankok igyekeznek megakadályozni, hogy a betétesek negatív hozammal szembesüljenek. Ebből a célból nyereségük egy részét a nyereségkiegyenlítési tartalékba helyezik félre, lehetővé téve számukra, hogy a betétek után a hagyományos bankok által a takarékbetétek után fizetett kamathoz hasonló hozamot fizessenek. Hasonló megoldás létezik a maláj gyakorlatban is, ugyanis a Malaysia Központi Bank Sharia Tanácsa engedélyezte az iszlám bankok esetében a betétbiztosítási rendszer alkalmazását a mudaraba számlák esetében is (Cseh, 2017). A tanács ezzel a döntéssel nagyon liberálisan alkalmazza a pénzügyi szabályozásban az iszlám kööttségeit, és ennek a döntésnek az volt az oka, hogy biztosítás nélkül az iszlám bankok aligha lennének képesek egyenlő feltételekkel versenyezni a hagyományos bankokkal szemben. Az Öböl-menti államok konzervatívabb álláspontot képviselve nem teszik lehetővé az ilyen lazítást. Az európai iszlám bankok alaptó és tulajdonló anyabankja pedig kizárólagosan ezen országokból kerülnek ki.

Az iszlám bankokra jellemző másik számlafajta a nyereségrészesedési befektetési számla (PSIA). Két változata létezik, a korlátlan befektetési számlák és a korlátozott időszakra szóló befektetési számlák. A korlátlan befektetési számlák szabad kezét hagynak a bank számára a rendelkezésre álló forrásból végrehajtott befektetések tekintetében, a korlátozott befektetési számlák esetében korlátozzák azt a portfóliót, amelybe a bank befektethet. Az Iszlám Pénzügyi Intézmények Számviteli és Könyvvizsgáló Szervezete (AAOIFI) szabványalkotó testületként kiadott egy FAS No. 6 elnevezésű számviteli standardot, amely szerint a korlátlan befektetési számlákat ki kell mutatni a mérlegben, de a korlátozott befektetési számlák mérlegen kívüli finanszírozásként is kezelhetők. (Széles–Széles, 2019) A bank ebben az esetben a betétes vagy befektető ügynökeként jár el, és maga nem vállalhat semmilyen kockázatot.

A Bázel III banki szabályozási keretek alá integrálhatóság

A banki szabályozók és felügyeletk másikk feladata annak eldöntése, hogy miként kezeljék az iszlám bankokat a Bázel III fizetőképességi követelményei tekintetében, mivel az iszlám bankok egyes kötelezettségei eltérő jellemzőkkel rendelkeznek, mint a hagyományos bankoké. (lásd bővebben: Széles–Pataki–Fóriánné, 2016) Ilyen például az ún. sukuk, az „iszlám részvény”. Az AAOIFI

14 különböző fajtákat különít el, továbbá el kell dönteni, hogy milyen mértékben használhatók fel a Bázeli III tőke-eszköz arányok teljesítésére. Salhani és Mouselli (2022) szerzőpáros nyomán felhívjuk a figyelmet, hogy az Emírátsok központi bankja elfogadja a sukukot Tier 1 tőkeként, ami rendkívül ésszerűnek tűnik, feltéve, hogy a sukuknak tiszta PLS profilja van. Mielőtt azonban az európai bankszabályozók és felügyelő szervek egységes álláspontot alakítanának ki a Tier 1 státusz hozzárendelésében az ilyen sukukokhoz, ellenőrizniük kell, hogy a sukuk birtokosai igénybe vehetik-e a bank eszközeit nemteljesítés esetén. Kevésbé tűnik problémásnak a sukuk második szintű tőkeként való elfogadása, amely népszerű az Öböl-menti államokban, Malajziában és Törökországban is.

Következő problémakör a már említett befektetési számlákhoz kapcsolódik. A korlátlan befektetési számlák elvileg megosztják a bank teljes kockázatát, így a kockázati tőke egy formájaként fogadhatók el, míg a korlátozott befektetési számlák csak az adott befektetéseik kockázatán osztoznak, és nem szerepeltethetők az intézmény kockázati tőkájében. Az iszlám pénzügyek azonban nem hajlandók a veszteségeket a gyakorlatban áthárítani ügyfeleikre, hanem bevételkiegyenlítést gyakorolnak a profitkiegyenlítési tartalék és esetleg a befektetési kockázati tartalék segítségével. Ez alapján aggályos a kockázati tőke nagyságának megállapítása. Másrészt a helyzetnek a kezelésére az Iszlám Pénzügyi Szolgáltató Tanács (IFSB) két képletet ad a tőke-eszköz arány kiszámításához. Az egyik standard képletet arra az esetre, amikor a befektetési számla tulajdonosa teljes mértékben viseli a befektetési számla által fedezett eszközök hitelezési és piaci kockázatát; és egy diszkrecionális képletet is alkalmaz, ahol korrekciós tényezőt használ annak figyelembevételére érdekében, hogy a számlatulajdonosok milyen mértékben osztoznak a veszteségeken (López et al., 2014). Természetesen ezek a képletek csak eszközt adnak, nem pedig kész szabályrendszert. Továbbá a szokásos kockázatok – amelyek a hagyományos pénzügyek esetében is fennállnak – a szabályok kissé eltérő alkalmazását követelhetik meg az iszlám pénzügyek esetében. Feltevésünk szerint például az iszlám pénzügyek nagyobb veszteségkockázattal rendelkeznek, mint a hagyományos bankok, mivel finanszírozási tevékenységeik szorosan kapcsolódnak valós tranzakciókhoz. Egy murabaha finanszírozási szerződésben, hogy egy példát említsünk, a bank vásárol egy árut, hogy azt felárral továbbadja az ügyfélnek. A bank azonban röviden is az áru tulajdonosa, és vállalnia kell a lopásból, sérülésből vagy nem megfelelő jogidokumentációból eredő veszteséget, és ha az ügyfél meggondolja magát, és megszegi az áru megvásárlására tett ígéretét. A kérdés az, hogy megköveteljük-e az iszlám bankoktól, hogy magasabb tőke-eszköz arányt tartsanak fenn, tekintettel az ilyen kockázatokra.

Bázel III likviditási követelmények

Álláspontom szerint a felügyeleti szerveknek és a szabályozóknak foglalkozniuk kell a kérdéssel, hogy vajon az iszlám bankokra eltérő minimális likviditási mutatót kell-e alkalmazni, mint a hagyományos bankokra. A Murabaha-hitelek nagy számban szerepelnek az iszlám bankok mérlegében, ami a követelések nagy volumenét eredményezi. (Varga–Cseh, 2018) Ezek illikvidek. Egy másik figyelmet érdemlő kérdés a PLS-finanszírozásra alkalmazandó kifutási ráta. Csatlakozunk azon megállapításhoz, hogy a magas kifutási arány mellett magasak a likviditási követelmények, és alacsony a PLS-alapok nettó stabil finanszírozási jogosultsága (Talpur–Lohana–Rind, 2020). Általánosságban elmondható, hogy az iszlám bankok sokkal kevesebb likviditáskezelési eszközzel rendelkeznek, mint a hagyományos bankok, mivel a készpénzen vagy folyószámla-betéten kívül kevés a kamatmentes rövid távú befektetési eszköz. A Sukuk kiutat jelenthet, de a sukuk másodlagos piaca nagyon szűk, és a felügyeleti szerveknek el kell dönteniük, hogy melyik fajta sukuk legyen használható likviditási pufferként. Ez magasabb likviditási mutatót igényelne az iszlám bankoknál, mint a hagyományos bankoknál. Másrészt az iszlám bankok kevésbé lehetnek kiszolgáltatottak, mint hagyományos bankok, mivel nem tudnak felvenni hitelt a bankközi piacon. Ez fordítva akár működne is, azonban az iszlám bankok nagymértékben a rövid lejáratú befektetési betétekre hagyatkoznak, amelyek állítólag volatilisabbak, mint a hagyományos lekötött betétek, legalábbis Vizcaino (2014) véleménye szerint. Ez a Bázel III értelmében azt a kötelezettséget vonná maga után, hogy több jó minőségű likvid eszközt kell tartani, hogy fedezze a nettó pénzkirámlást egy 30 napos időszakon keresztül, magas stresszhelyzet esetén. Véleményem szerint a nemzeti szabályozók feladata, hogy súlyokat alkalmazzanak a különböző finanszírozási forrásokra, amelyre való törekvést és javaslatokat már az IFSB GN-6 (2015) számú útmutatója is tartalmaz. A speciális tőke-eszköz- és likviditási mutatók mérlegelésekor figyelembe kell venni, hogy az iszlám bankok viszonylag jól vészték át a 2008-as pénzügyi válságot (Balázs–Balogh–Varga, 2014), mivel nem kötnek bonyolult származékos ügyleteket, és ezáltal alacsony szintre utaló jelek mutatkoznak a hitelkockázat terén, amely többé-kevésbé semlegesítheti az iszlám pénzintézetekre jellemző kockázatokat. (Beck et al., 2013)

Létezik egy ügylettípus, amely alkalmazásával a bankok vagy az adott központi bank segíthet az iszlám bankoknak a likviditáskezelésükben azáltal, hogy tawarruq lehetőségeket kínál, ahogyan az Emírségek központi bankja teszi. A tawarruq egy murabaha szerződéssel kezdődik, amely kölcsönt is tartalmaz. A finanszírozó B bank vásárol egy árut, eladja az ügyfélnek, jelen esetben a készpénzt igénylő banknak, vagyis az A banknak halasztott fizetés ellenében

és felárral. Ezután az A bank vagy a B bank mint ügynöke azonnali fizetés ellenében eladja az árut egy harmadik félnek. Az ilyen tranzakciók általában a londoni fémtőzsdén vagy a kuala lumpuri pálmaolajtőzsdén kötött szerződéseket foglalják magukban, mivel az ilyen tranzakciók nagyon gyorsan, alacsony költséggel és az áringadozások csekély kockázata mellett bonyolíthatók le. Ha az A bank pénzt akar befizetni, akkor ez más módon működik, fordított tawarruq-val. A bank B bank ügynökeként azonnali fizetés ellenében fémszerződést vásárol, felár ellenében, halasztott fizetés ellenében eladja B banknak, majd a B bank ügynökeként a fémtőzsdén értékesíti. B bank kapja meg az eladásból származó bevételt. Az eredmény az, hogy A néhány hónap elteltével nagyobb összeget kap B banktól, mint amennyit a fémszerződésért fizetett, ami összehasonlítható a hagyományos lekötött betéttel. (Mabrouk–Farah, 2021)

Összegzés

Megállapítható, hogy az iszlám pénzügyi intézetek működésének biztosítása egy adott ország banki törvényeiben és szabályozásában bonyolult és még várat magára. Nehéz, ha nem lehetetlen megfeleltetni a sária szabályainak és az európai jogrendnek is a szabályozási környezetet, ezért a kompromisszumos megoldások alkalmazhatóak. Előfordulhat, hogy nem mindig lehetséges az iszlám finanszírozás minden formáját beilleszteni a nemzeti szabályozási keretbe, és elkerülhetetlenek lesznek ezek kompromisszumok, amelyeknek az iszlám pénzügyi intézeteket szabályozó, felügyelő, tulajdonló oldalon is jelentkeznie szükséges. Erre kiváló lehetőséget nyújt a maslaha szempontok alkalmazása, mivel a maslaha az iszlám jogban a közérdek megfeleltethetősége, vagyis ez a jogintézmény biztosít a szigorú sária szabály feloldására, az azoktól történő részleges, de igazodó eltérésre. Mindezen úton még az európai jogalkotás és a bankrendszer szabályozók, azt felügyelő szervek eléggé az út elején járnak, de széleskörű kitekintéssel, a „best practice” elemzésével a feladat kezelhetőbbé tehető, mindazonáltal és egyaránt szükséges az Európában különböző környezetben működő három legjelentősebb iszlám pénzügyi intézet (a brit Al-Rayan Bank, németországi Kuvey Turk Bank és a boszniai BBI) tapasztalataiból és a rendelkezésre álló szabványok és irányelvek alkalmazásából a jövőre utaló következtetéseket levonnunk, és azokat beépíteni akár lex lege ferenda javaslatokba is.

Irodalomjegyzék

Balázs J. – Balogh L. – Varga J. (2014): Az iszlám bankrendszer szerepe a pénzügyi stabilitás helyreállításában. Szakmai Szemle: A katonai nemzetbiztonsági szolgálat tudományos–szakmai folyóirata, 10(1):27–44.

- Beck, T. – Demirgüç-Kunt, A. – Merrouche, Q. (2013): Islamic vs. conventional banking: Business model, efficiency and stability, *Journal of Banking and Finance*, 37(2):433–447.
- Cseh, B. (2017): Trends of the Islamic agricultural finance in Malaysia. In: Szendrő, K. – Horváthné, Kovács B. – Barna, R. (szerk.): *Proceedings of the 6th International Conference of Economic Sciences Kaposvár*, Kaposvár University (2017), 265–272.
- Guidance Note on Quantitative Measures for Liquidity Risk Management in Institutions Offering Islamic Financial Services GN-6 (2015): Excluding Islamic Insurance (Takāful) Institutions and Islamic Collective Investment Schemes, International Financial Services Board, Letöltve: 2022.10.12.
[http://www.ifsb.org/standard/GN-6%20GN%20on%20LRM%20\(December%202015\)%20\(final\).pdf](http://www.ifsb.org/standard/GN-6%20GN%20on%20LRM%20(December%202015)%20(final).pdf)
- HM Land Registry (2019): Guidance of Practice guide Nr. 69: Islamic financing. Letöltve: 2022.10.12.
<https://www.gov.uk/government/publications/islamic-financing/practice-guide-69-islamic-financing>
- Kozma N. – Pataki, L. – Vajna Istvánné Tangl A. (2018): A bankszabályozás viselkedés-gazdaságtani megközelítése. *Gazdaság és Társadalom* 11(3-4):21–34. DOI: <https://doi.org/10.21637/GT.2018.3-4.02>
- López, M. A. – Aljabrin, S. – Awad, R. – Norat, M. – Song, I. (2014): Regulation and Supervision of Islamic Banks'. IMF Working Paper No. 14/219. Letöltve: 2022.10.12.
<https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2014/wp14219.pdf>
- Mabrouk, A. – Farah, L. (2021): Liquidity Risk Management in the Islamic Banking: Portfolio of Ijara and Murabaha. *EJIF – European Journal of Islamic Finance* No 18, August (2021) ISSN 2421-2172
DOI: <https://doi.org/10.13135/2421-2172/5848>
<http://www.ojs.unito.it/index.php/EJIF>
- McMillen, M. J. T. (2015): 'The Arcapita Group Bankruptcy: A Restructuring Case Study', in *Islamic Commercial Law Report 2016*. ISRA (International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance), Kuala Lumpur, and Thomson Reuters, 136–142. DOI: <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.3950.7922>
Letöltve: 2022.10.12. https://www.researchgate.net/publication/283515785_The_Arcapita_Bankruptcy_A_Restructuring_Case_Study
- Muller, N. (2010): Islamic Finance and Taxation: A Level Playing Field in Sight? *Derivatives & Financial Instruments*, Volume 12, IBDF, Amsterdam, 7–9.
- Salhani, A. – Mouselli, S. (2022): The impact of Tier 1 sukuk (Islamic bonds) on the profitability of UAE Islamic banks. *Journal of Financial Reporting and Accounting* Volume: 20 Issue: 3/4.
DOI: <https://doi.org/10.1108/JFRA-12-2021-0461>

- Széles Zs. – Széles Z. (2019): A számviteli szabályozás jelentősége az iszlám pénzügyi rendszerben. In: Balázs, J. – Cseh, B. – Varga, J. (szerk.): Kitekintés az iszlám világ 21. századi politikai, gazdasági és pénzügyi viszonyaira. Válogatás a Kaposvári Egyetem Iszlám Tudományok Kutatóintézet tevékenységéhez kapcsolódó munkákból. Kaposvár, Magyarország: Kaposvári Egyetem Gazdaságtudományi Kar, 182 p., 80–95.
- Széles Zs. – Pataki L. – Fóriánné Horváth M. (2016): A bázeli tőkeszabályozás múltja, jelene és jövője. *Gazdaság és Társadalom* 2016(3):51–68.
DOI: <https://doi.org/10.21637/GT.2016.3.04>.
- Talpur, A. B. – Lohana, K. – Rind, Z. K. (2021): Basel III: Impact and Challenges to Islamic Financial Institutions: Evidence of Pakistan and Malaysia. In.: *Bian-annual Research Journal Grassroots* Vol. 54, No. II, 2020:118–135.
- Varga, J. – Cseh, B. (2018): The operation of islamic banks on the basis of an EU example. *Köztes Európa Társadalomtudományi Folyóirat: A Vikek Közleményei* 10:1/No. 23., 125–134.
- Visser, H. (2013): *Islamic Finance: Principles and Practice*. Second edition, Edward Elgar, Cheltenham, UK and Northampton, MA, USA.
- Vizcaino, B. (2014): ‘Basel III deposit challenge looms over Islamic banks’. Reuters, 2 September. Letöltve: 2022.10.12.
<http://in.reuters.com/article/2014/09/02/islam-banking-deposits-idINKBN0GX0JU20140902>